

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1156209/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב יעקב זמיר, הרב מימון נהרי, הרב ציון לודאילוז

המערערת (משיבה בערעור שכנגד): פלונית (ע"י ב"כ עו"ד רפאל עמר)

נגד

המשיב (מערער בערעור שכנגד): פלוני (ע"י ב"כ עו"ד דנה מלכא ועו"ד אביטל חורף)

הנדון: בעל שהוציא על 'נכסי מלוג' של אשתו ה'מורדת' ואכל מהם

פסק דין

לפנינו ערעור האישה, שאותו הגישה לפני כשנה ושמונה חודשים, וערעור שכנגד, שאותו הגיש האיש לפני כארבעה חודשים, על החלטת בית הדין האזורי מיום י"ז בכסלו תשע"ח (5.12.2017) בתיק 948010/3 שעניינה ביישום של פסק דין קודם מיום ב' בשבט תשע"ה (22.1.2015).

ההחלטה נשואת הערעור והרקע לה

בהחלטת בית הדין האזורי מיום ב' בשבט תשע"ה (22.1.2015) בעניין חלוקת רכוש הצדדים נקבע שהמגרש של האישה שאותו השביח האיש שייך לאישה כ'נכסי מלוג', ולא הייתה בו כוונת שיתוף, ולאיש זכות לקבל את פירות הנכס (השכירות מהמגרש).

אולם, נקבע עוד, מאחר שדין האישה הוא כעין מורדת לעניין דין זה, זכאי האיש להחזר הוצאותיו עד שיעור השבח. ומכל מקום, מאחר שהאיש אכל את פירות הנכס בדמות דמי השכירות שנגבו עבור הנכס, נקבע שיש לנקוט (על כל פנים מן הספק, מאחר שהאישה מוחזקת) כדעת הבית שמואל (סימן פח ס"ק יב) על בסיס דברי הרמב"ם, שיש לקזז מתשלום ההוצאות את הפירות שהאיש כבר אכל (דהיינו דמי השכירות, בנדון דידן).

לכן הורה בית הדין לאיש להמציא מסמכים באשר להוצאות ולשיעור השבח וסיים (ההדגשה אינה במקור):

אך כבר כעת יובהר כי אם יתברר ביחס להכנסות המצטברות שהתקבלו מהשכרת המגרש והגיעו לידי הנתבע או שנוצלו לצורך כלכלת הבית שהייתה מוטלת עליו, וכיוצא בזה, כי כל הכנסות אלו עולות על סך ההוצאות ושכר העבודה – לא יהיה מקום לתשלום כלל, וגם אם ההכנסות פחותות מההוצאות – יבוצע קיזוז, והנתבע יהיה זכאי רק ליתרת התשלום לאחר הקיזוז.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עוד יובהר כי אם יתברר שהיקף השבחת המגרש כתוצאה מההשקעות נמוך מגובה ההשקעות, הנתבע יהיה זכאי רק להחזר בגובה ההשבחה בניכוי ההכנסות, אך לא למלוא ההוצאות.

בהמשך התקבלו מסמכים מאת האיש לגבי ההוצאות, וכן התקבלה הערכת שמאי (מעודכנת) שהעריך את השבח בסך 490,000 ש"ח. על פי הנתונים קבע בית הדין בהחלטה מיום י"ז בכסלו תשע"ח (5.12.2017) שהאיש זכאי להחזר על הוצאות בסך כ-302,000 ש"ח. מסכום זה ניכה בית הדין את מחצית השכירות שהיה בסך 324,000 ש"ח, כלומר 162,000 ש"ח, ולמסקנה חויבה האישה לשלם לאיש 140,000 ש"ח. כנימוק לנכות רק את חצי השכירות שהתקבל, כתב בית הדין:

דמי השכירות שנגבו מהמגרש, עמדו על סך 324,000 שקל, הופקדו לחשבון משותף, ושימשו את שני הצדדים לכל צורכיהם ולא רק את התובע. משום כך יש להפחית רק מחצית מדמי השכירות מתוך חלקו של התובע בהשבחת המגרש.

מה שהוציא האיש ומה שאכל – הגדרות והערכות, הערעור והכרעתו

ביום י"ד בטבת תשע"ח (1.1.2018) הגיש בא כוח האישה ערעור על החלטה זו בטענה שלפי פסק הדין המנחה יש לנכות לא רק כספים ששימשו לצורכי האיש האישיים, אלא גם כספים "שנוצלו לצורך כלכלת הבית שהייתה מוטלת עליו". אם כן: גם אם הכספים נכנסו לחשבון משותף, עדיין יש לנכות את מלוא הסכום (324,000 ש"ח), וכך אין האישה צריכה לשלם כלום. עוד כתב שעובדתית האמור אינו מדויק, שכן חלק מהכספים הופקדו או הועברו לחשבון פרטי של האיש.

התקיים דיון בפנינו בערעור האישה ובית הדין ביקש את הבהרת בית הדין האזורי לפסק הדין ושוא ערעור האישה.

בית הדין האזורי כתב בהבהרתו מיום כ"ז באדר ב' תשע"ט (3.4.2019):

לא מקום ההפקדה הוא שמשנה את מעמדם של הכספים, אלא השימוש שנעשה בהם – אם לצורכי הנתבע הפרטיים, לרבות קניות של צורכי כלכלה המוטלים עליו בלבד, או לצורכי שניהם, או לצרכים של האישה בלבד שאין הבעל מחויב בהם. ההפקדה לחשבון המשותף מהווה ראיה לכך שכספים אלו שימשו את שני הצדדים לכל צורכיהם ולא שימשו רק את הנתבע. מהחשבון המשותף שולמו כספים להחזר משכנתה שלקחו הצדדים, וכן משך כל אחד מהצדדים כספים לצרכיו וכן לכלכלת הבית.

לא נכנסנו לבדיקה פרטנית איזה חלק מהכספים שימש את הנתבע או את כלכלת הבית שהייתה מוטלת עליו, ומה החלק ששימש את התובעת, ויצאנו מתוך הנחה שהשימוש בכספי חשבון זה התחלק בין הצדדים בשווה.

נבהיר עוד כי גם אילו היה מוכח שחלק גדול מכלכלת הבית, שהבעל היה מחויב בה, נעשתה מתוך החשבון המשותף, עדיין אין הדבר מחייב את המסקנה שהנתבע הוא זה שהשתמש בכספי השכירות לבדו, שהרי בחשבון זה הופקדו גם הכנסות אחרות שלו ושל האישה וכלכלת הבית נוהלה גם מכספים אלו ועל ידי שניהם במשותף.

אין מקום לחקור ולדקדק מה הסכומים ששימשו לצרכים שהבעל מחויב בהם ומה שימש לצרכים אחרים. ייתכן אף שצרכים של האישה שאין בעל מחויב בהם היו גבוהים מאלו שנמשכו לצורכי הנתבע או לצרכים שהוא חייב

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בהם. כדי להימנע מהצורך לבצע את החישובים המסובכים האלו קבענו כי כספי החשבון המשותף יחשבו ככספים משותפים על כל המשתמע מכך.

מהעיון בהחלטת הבהרה זו של בית הדין האזורי עולה שבית הדין הבהיר שאין כל סתירה בין קביעתו למעשה לבין העקרונות שבפסק הדין המנחה, אלא שהתייחס לאפשרות שחלק מהכספים שימשו לא רק את האיש או את כלכלת הבית, אלא גם את צורכי האישה בלבד, וכגון תשלומי משכנתה על הדירה המשותפת (שאכן נתחלקה בין הצדדים), צורכי האישה שאין האיש מחויב בהם, או משיכות של האישה לצרכיה. לכן קבע כהערכה גסה שכספי החשבון המשותף יחשבו כמשותף, ושיש לנכות רק את מחציתם.

הסבר ועיקרון מנחה זה – סבירים ביותר ומקובלים עלינו בהיעדר אינדיקציה אחרת.

ייתכן שהיה מקום לחשב אחרת, אולם כערכאת ערעור, על דרך הכלל, איננו מתערבים בקביעות מעין אלו של הערכה ופשרה של בית הדין האזורי, כל עוד אינן חורגות מהערכה סבירה. אומנם במהלך הדיון בערעור בית הדין אכן הציע לצדדים לפשר על סך 100,000 ש"ח, אך אף שהאישה הסכימה להצעה, האיש דחה אותה.

נציין עוד שאף ביחס לעבודתו וטרחתו של האיש, האיש תמך אותן בסך של 256,000 ש"ח, ואילו לפי חוות דעת השמאי תמחור זה נראה בעינינו גבוה. בית הדין קבע כפשרה לחשב רק את מחצית הסכום, דהיינו, 128,000 ש"ח. גם לעניין זה ייתכן שהיה מקום לחשב את שכר טורחו של האיש בסכום גבוה יותר, כשני שלישים מן התמחור שלו (כ-170,000 ש"ח), וכך שיעור ההוצאה המגיע לאיש יהיה גבוה יותר. אך כאמור, אין בדעתנו כערכאת ערעור להתערב בהערכת בית הדין האזורי לא בזה ולא בזה, ובין כך ובין כך סכומי ההפרש בהערכה מתקזזים זה בזה, כשמצד אחד היה מקום להגדיל את מה 'שאכל', ומצד שני להגדיל גם את מה 'שהוציא'.

אומנם האישה טענה שחלק מכספי השכירות הועברו לחשבון פרטי של האיש, ושמחודש יוני 2011 הופקדו דמי השכירות בחשבון האיש, ולדברי האיש גם חוב המשכנתה נפרע מחשבון זה, אף שיש לאישה חלק בו.

זאת ועוד: בית הדין בהבהרה שלו העיר שאם דנים לפי הלכה, הרי שיש מקום להחשיב את משכורת האישה כשייכת כולה לבעל (תלוי בדין העדפת מעשה ידיה שעל ידי הדחק – עיין בית שמואל סימן פ ס"ק ב, ואין כאן מקום להאריך). וכך היה ראוי לייחס לו חלק גדול יותר מהוצאות ההשכחה, מכל מקום, יש בכך הצדקה נוספת להערכתם הכוללת שלפיה יש להחשיב את ניכוי השכירות בשווה כנכסים משותפים, כמו שנעשה בהוצאות.

לפיכך אנו דוחים את החלק הזה שבערעור ופוסקים שהבהרת בית הדין מקובלת עלינו ואין הצדקה להתערב בקביעתו, וכנ"ל. יש לנכות מהוצאות האיש רק את מחצית דמי השכירות שהתקבלו בסך 162,000 ש"ח, כפי שקבע בית הדין האזורי.

**ניכוי 'מה שאכל' האיש מנכסי האישה, המורדת, מהוצאותיו עליהם
מכאן נפנה לערעור האיש:**

בהמשך ההליך, לאחר קבלת הבהרה, ערער האיש על קביעת בית הדין, שיש לנכות את הפירות שאכל, כלומר את דמי שהשכירות שהתקבלו, מאחר שמשתימת הטור והשולחן ערוך (אבן העזר סימן פח סעיף ט) משמע שאין לנכות, ושלא כדברי הבית שמואל. לכן, לדבריו, זכאי האיש לתשלום הוצאותיו, ללא ניכוי השכירות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יועור מראש שבעצם אין זה ערעור על ההחלטה מיום י"ז בכסלו תשע"ח (5.12.2017), אלא על הפסק המנחה שקדם לה, מיום ב' בשבט תשע"ה (22.1.2015), וכפי שהגיב בא כוח האישה. יש בזה כשלעצמו טעם לדחות את הערעור, כיוון שלא הוגש בזמנו כלל – אף על ההחלטה המאוחרת לא ערער האישה, הוא 'נזכר' רק במהלך הדיון בערעור האישה, ומסתבר שלולא ערעורה של האישה לא היה האיש מערער כלל. יש בזה כשלעצמו טעם לדחות את הערעור, כאמור, ולו מטעמים פרוצדורליים, משום שהוגש באיחור רב בניגוד לתקנה קלח של תקנות הדיון. אומנם זכותו של האישה הייתה לערער על תוכנה של ההבהרה שניתנה ביום כ"ז באדר ב' תשע"ט (3.4.2019), אבל דרך ההבהרה ערער האישה בעצם על פסק הדין המנחה וכנ"ל.

אך גם אם נתייחס לגופו של עניין, אין מקום לקבל ערעור זה.

בית הדין בפסק המנחה דן במחלוקת שבדבר ובעייתיות של סוגיית ניכוי הפירות, ונימק את החלטתו כדלהלן:

עיין בבית שמואל (סימן פח ס"ק יב) שלפי שיטת הרמב"ם יש לנכות לבעל ממה שאכל מפירות הנכס, שהרי כתב (בהלכות אישות פרק כג הלכה י):

אבל האשה שמרדה על בעלה אפילו אכל הרבה שמין לו כמה אכל ופוחתין אותו ממה שראוי ליתן לו מן ההוצאה אחר שישבע ונוטלו, שלא הקנה לה כדי שתטול ותצא מעצמה.

וכן מפורש בריא"ז ובמאירי שיש לקזז מהחזר ההוצאות את מה שאכל, ולא מצינו מי שחולק על כך להדיא, מלבד מה שכתב הבית שמואל שמשמעות סתימת הדברים ברא"ש בטור ובשולחן ערוך אינה כן. ועל כל פנים, גם אם היה ספק בהלכה, מספק אין להוציא מהאישה.

הרי שבית הדין עצמו היה מודע לכך שסתימת הטור והשולחן ערוך אינה כן, ולמרות כך פסק כדברי הרמב"ם והבית שמואל, בהסתמך גם על דברי הריא"ז והמאירי, וסיים שעל כל פנים מספק אין להוציא מהאישה.

כעין דברים הנ"ל נמצא גם בשו"ת דברי שלום (לרב שלום יצחק מזרחי, נולד בשנת תרפ"ג (1923) בחלב שבסוריה – ארם צובה' וכיהן בבית הדין בירושלים ובתל אביב ובבית הדין הגדול, אבן העזר חלק ב סימן קה) שדן בדברי הרמב"ם והשולחן ערוך והסיק גם כן שמספק אין להוציא מהמוחזק:

ולענין דינא נראה דאם תפס הבעל שיעור הוצאתו חוץ ממה שאכל, שאין מוציאין מידו דיכול לומר 'קים לי' כתלמידי רבינו יונה ז"ל, אבל אם בא להוציא אין מוציא אלא הוצאה בניכוי מה שאכל וכדברי הרמב"ם.

(ומכל מקום עיין שם שהסיק שאם הבעל אכל יותר משיעור ההוצאות – אין לחייב אותו לשלם לאישה, שפשוט שלא ייפו את כוחה של המורדת יותר משאר אישה דקיימא לן לגביה "מה שאכל – אכל". וכן כתב הבית שמואל עצמו.)

ואומנם יש להתיישב בדין זה טובא, בהגיונו ובמסקנתו ההלכתית, אך כערכאת ערעור – גם אם היינו נדרשים לכך – לא היינו יכולים לקבוע שיש כאן טעות בהלכה או טעות הנראית לעין בשיקול הדעת.

מכל מקום נעיר שיש במחלוקת זו טעם נוספת לדחיית ערעורה של האישה, מכיוון שניכוי הפירות הוא עצמו שנוי במחלוקת, הרי שאין לנכות אלא את האכילה המוכחת ביותר, והבו לה דלא לוסיה עלה. ייתכן שאף שיקול זה עמד לעיני בית הדין האזורי בפסיקתו ובתחשיב הסופי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אשר על כן, בית הדין פוסק שיש לדחות גם את הערעור הנגדי של האיש הן מטעמים פרוצדורליים והן לגופו של עניין.

הוצאות משפט

לאור הצורך שהיה לקבל את הבהרתו של בית הדין האזורי, ובהתחשב בנסיבות, איננו מחייבים את הצדדים בתשלום הוצאות משפט, ודמי הערכות שהופקדו יוחזרו לאישה במלואם.

מסקנה ומתן הוראות

א. לאור כל הנ"ל: בית הדין דוחה הן את ערעורה של האישה והן את ערעורו של האיש, ופסק דינו של בית הדין האזורי מיום י"ז בכסלו תשע"ח (5.12.2017) שריר וקיים.

ב. אין צו להוצאות.

ג. פסק דין זה מותר בפרסום לאחר השמטת פרטים מזהים של הצדדים.

ניתן ביום ב' באלול התשע"ט (2.9.2019).

הרב ציון לודאילוז

הרב מימון נהרי

הרב יעקב זמיר

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה